

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Антоанета Василева Петкова

на тема „Армейски съветници и дипломация. Франция и военните реформи в
Османската империя през XVIII в.“

от проф. д-р Пламен Митев

В голямата тема за френското влияние на Балканите през XVIII в. Антоанета Петкова е избрала един непроучван от българската историопис и в същото време значим за модерната османистика проблем – ролята на френските армейски съветници за военните реформи в Османската империя. Трудът е в обем от 215 стандартни страници и е структуриран в увод, три глави, заключение и подробна библиография. Основният текст е илюстриран и с 18 оригинални приложения (карти, планове и скици на крепости и отбранителни съоръжения), извлечени от френските архиви.

Хронологическите рамки на изследването обхващат управлението на четирима султани – от възкачването на Махмуд I през 1730 г. до детронирането на Селим III през 1807 г., което дава добра възможност за изясняване на предпоставките за нарастване на френското влияние във военното дело на Османската империя. Считаю обаче, че с така избрания отрязък от историята на Османската империя неоснователно се negliжира управлението на Ахмед III. Тъкмо през периода 1703-1730 г. симптомите на упадък на турското могъщество стават все по-видими, което пък подтиква Високата порта и самият султан да започнат да осъществяват първите по-сериозни опити за реформи в османската държава, включително и в области, пряко свързани с армията и военните съсловия. Прочее, трагичната съдба на Ахмед III (свален от престола вследствие на преврат, в който военните играят решава роля) дава повод на Ибрахим бей Мютеферика да подготви прочутото си рисале, в което на военното строителство и на възможностите

за реформиране на османската армия по примера на големите европейски държави се отделя специално внимание.

При подготовката на дисертационния труд е използван значителен по обем и разнообразен по характер изворов материал, като особено ценни са новоиздирените и анализирани от Антоанета Петкова неизвестни или непубликувани досега документи от големите френски, турски и български архивохранилища, които разширяват включения по настоящем в научно обръщение фактологически материал по темата. Приносен характер имат и дадените от докторантката оценки за вече постигнатото, както и за все още неизследваните и дискуссионни въпроси, засягащи състоянието и перспективите за развитие на османската армия през XVIII в. Обоснован и похвален е и стремежът на Антоанета Петкова да разглежда дейността на френските армейски съветници в Османската империя в контекста на цялостната политика, осъществявана от Ке д'Орсе не само спрямо Балканите и Близкия Изток, но и на Стария континент въобще. Точно този подход позволява да се проследи доколко и как степента на ангажираност на френските дипломати и военни специалисти с модернизацията на османската армия е била обвързана/подчинена на следваната от Париж стратегическа линия на поведение (с всичките, особено след 1789 г., по-незабележими или по-явни обрати и колебания) по големия Източен въпрос. За по-аналитичното представяне на френското присъствие в Османската империя през „дългия“ XVIII в. допринася и използваната от докторантката структура на основното изложение, в което трите глави и параграфите към тях са тематично обвързани със спецификата на управление на всеки един от четиримата султани – Махмуд I, Мустафа III, Абдул Хамид I и Селим III.

За много удачна намирам идеята на Антоанета Петкова да представи реалните измерения на френската политика спрямо Османската империя през XVIII в. чрез съдбите на две личности, оставили ярка следа в отношенията между Париж и Истанбул – Александър дьо Боневал и Франсоа дьо Тот. Приносен за българската историография характер имат и биографичните щрихи за по-малко известни представители на френския дипломатически или офицерски корпус в Ориента като Шоазьол-Гуфие, Франсоа Кофер, Лоран Трюге, Андре Лафит-Клаве, льо Роа, Дюрест и др. Ценни фактологически уточнения са направени при изясняването и на такива конкретни въпроси като ролята на граф Вилньов при подписването на Белградския мирен договор

(1739 г.), изпълнената с превратности кариера на граф дьо Боневал, мисиите на барон дьо Тот сред унгарците, кримските татари и в Египет, както и неговите приноси за модернизацията на турската артилерия, първите дебати относно възможностите за изграждане на Суецкия канал, плановете за укрепване на отделни турски стратегически крепости и отбранителни съоръжения, изграждането на съвременни светски училища в Истанбул по геометрия през 1734 г. или пък по математика през 1773 г. и т.н.

Към безспорните научни достойнства на дисертацията трябва да се причисли и анализът на свършеното от френските дипломати при решаването на въпроса за свободното корабоплаване в Черно море. За първи път в родната историопис се разглежда и направеното от френските военни специалисти в областта на балканската картография и за изучаване дълбочината на морското дъно в акваторията на Черно море и на крайбрежния релеф в Леванта. Открити са и заслугите на Франция за възстановяване и обновяване на разрушените в хода на руско-турските войни черноморски крепости, за подобряване на ефективността на турската артилерия и флота, за обучението на едно ново поколение османски офицери.

Общото впечатление, което оставя рецензираният дисертационен труд е, че Антоанета Петкова притежава солидна професионална подготовка и усет към аналитичното осмисляне на използвания изворов материал. Умело отсява и откроява сред огромната по обем фактология важното, новото, различното и ползвайки вече постигнатото от предходните изследователи, предлага своя убедителен и увлекателен прочит на проучваната тематика. Ще си позволя да отправя само две пожелания при евентуалното бъдещо отпечатването на труда: 1) да включи в разказа си за френските усилия да се реформира военното дело в Османската империя повече сведения за самата османска армия (организация по родове войски, команден състав, численост, въоръжение и т.н.) и 2) едно сравнение между армията на падишаха с военните потенциали поне на нейните основни противници през XVIII в. (Русия Австрия, Персия) би показал както реалните измерения на военния упадък на Турция, така и резултатът от реформаторските усилия на Париж и на Високата порта в тази изключително важна за по-нататъшната съдба на империята област.

Авторефератът отразява коректно структурата, съдържанието, основните изводи и приносите на дисертационния труд. Докторантката се е съобразила и с основните бележки от заключителното обсъждане в катедрата по История на Византия и балканските народи. Всички изисквания на ЗРАСРБ и Правилника на Софийския университет за неговото приложение са спазени. Като редовен докторант на катедра „История на Византия и на балканските народи” Антоанета Петкова е участвала в няколко национални и международни конференции и е подготвила четири публикации по темата на дисертацията в авторитетни научни издания на Софийския и на Великотърновския университет.

Всичко това, независимо от направените забележки и препоръки, ми дава основание убедено да препоръчам на Уважаемото научно жури да присъди на Антоанета Василева Петкова образователната и научна степен „доктор”.

София, 15.04. 2015 г.

проф. д-р Пламен Митев